

Dykkerikompaniet, dess maskiner och verktyg

Av Stefan Hammar

Ett kort företal till Stefan Hammars artikel om dykeriverktyg i Sverige för 200 år sedan

Det är angeläget att Stefan Hammar kan, så som nu sker, publicera sina fynd av arkivhandlingar om tidigt svenskt dykeri. Kunskapen om detta, och om de maskiner och verktyg, som man använde för dykningar och bärgningar fram till 1800-talets första hälft, är viktig för vår tolkning av gamla fartygs-lämningar. En stor del av den förstörelse som vi idag ser på flerhundraåriga vrak i undervattens-läge har faktiskt inte åstadkommits av tidens tand eller nutida rov-

dykare, den har istället utförts av dykerikompaniets dykare för ett par hundra år sedan, med de instrument som redovisas i den här artikeln.

Studerar du gamla skeppsvrak ser du ofta att skadegörelsen på dem inte är tillfälligt åstadkommen, utan har gjorts för att nå ned till lasten, eller annat bärgningsbart. Det kan mycket väl vara spår efter bärgningar direkt efter förlisningen - för att bärga gods av värde i lastrummet eller på annat håll - som vi fortfarande ser i vraken.

Man kan även se spår efter sådan verksamhet av annat slag t ex genom att röstjärnen (för att fästa vanten mot skrovsidans utsida) mon-

terats bort och bärgats, som t ex på Älvsnabbenvraket. Sådana kraftiga beslag av järn togs loss därför att de mycket väl kunde inbringa några daler vid den auktion som brukade hållas på bärgat gods från förlista fartyg.

Det kan vara intressant att vid dykningen på ett gammalt fartyg leta efter sådana spår efter tidiga bärgningar. Kontentan av detta ämne är att man besatt en högt utvecklad skicklighet i, och bedrev en regelmässig dykeriverksamhet, långt före introduktionen av den tunga dykarträkten vid 1800-talets mitt.

Carl Olof Cederlund

I augusti 1993 startade ett ALU-projekt i Nynäshamn, (Marinarkeologiskt Utbildningscentrum i Nynäshamn). Syftet var att bilda en faktabas över marinarkeologiska fornlämningar i området, för framtida forskning. Flera olika källor med maritim anknytning har systematiskt inventerats och registrerats. Till dessa hör handlingar om "Norra Dykerie och Bergnings Compagniets" utövanden i Landsort.

När Mårten Triewalds fick privilegiet att starta "Norra Dykerie och Bergnings Compagniet" på östersjökusten hade redan det som skulle bli "Södra Dykerie Compagniet" varit i verksamhet vid kusterna av Skåne, Halland, Göteborg och Bohuslän sedan 1692.

Kompanierna sågs med olika ögon inom samhället. Tvister vid bärgningar var inte ovanliga när ägarna till fartyget ansåg sig få betala en alldeles för hög ersättning. Ett exempel är en bärgningsprocess från Åland som pågick mellan åren 1803-1812 innan ersättningen utbetalades. Dykerierna blev ofta hårt ansatta av borgarna som klagade över monopol och för höga priser. Bärgarlönen under en del av 1700-talet för fartyg som stött på grund var 10% av lastens värde. Om fartyget istället strandat eller låg i marvatten togs 25% av värdet (+ omkostnader i vissa fall). Gods som tog skada av vattnet ersattes med 15% + omkostnader, vilket skulle betalas ut av fartygsägaren. Användes dykarklocka betalades

